

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi
Jerzy Sokołowski
Grażyna Węgrzyn
Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu	13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce	26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014	36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane	48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects	58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects	69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce	83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomia kopiowania a korzyści społeczne	93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych	126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich	134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery	144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics	155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states	166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy	176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne	187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	198
Jakub Kraciuk: Paradygmat <i>homo oeconomicus</i> w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej	211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności	220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR	233

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects.....	253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej	267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems.....	285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza.....	296
Dorota Milek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie)	306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce	317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych	327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna	338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną	349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce.....	362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej.....	373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych.....	383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga	399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii	412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych..	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych	440
Joanna Sychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013	452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (<i>policy mix</i>) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce	462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego.....	472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value.....	483

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE.....	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych	514
Dariusz Tloczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego	525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce	535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie?	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich	577
Jarosław Wolkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE	587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell’s model approach	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian	631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych.....	642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks.....	13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland.....	26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014	36

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities.....	48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej.....	58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych.....	69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland.....	83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits.....	93
Karolina Drela: Labor market and working poor.....	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business.....	126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises.....	134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers.....	144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej.....	155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE.....	166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe.....	176
Magdalena Knapieńska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects.....	187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons.....	198
Jakub Kraciuk: <i>Homo economicus</i> paradigm in terms of development of heterodox economics.....	211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility.....	220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR.....	233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland.....	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty.....	253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy.....	267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example.....	275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe.....	285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis.....	296

Dorota Milek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego)	306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions	317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions	327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis	338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area	349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland.....	362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory.....	373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities	383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy.....	399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics	412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries.....	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME’s innovation based on survey	440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013	452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland	462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital	472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości	483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities	514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market	525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland.....	535

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?.....	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas	577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union	587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise.....	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes	631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies	642

Piotr Szkudlarek

Uniwersytet Szczeciński

e-mail: tatus@wneiz.pl

ZAUFIANIE JAKO KOMPONENT KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

TRUST AS A COMPONENT OF SOCIAL CAPITAL

DOI: 10.15611/pn.2015.401.43

Streszczenie: W artykule poruszono problematykę dotyczącą kapitału społecznego, a w szczególności jego kluczowego komponentu, jakim jest zaufanie. Zasadniczym celem opracowania jest dokonanie charakterystyki osobistego i publicznego zaufania polskich studentów z Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Celem pośrednim jest porównanie z wynikami badań przeprowadzonych wśród litewskich studentów z Faculty of Politics and Management Mykolo Romeris University w Wilnie. W części teoretycznej artykułu dokonano przeglądu literatury odnoszącej się do kapitału społecznego, w tym przede wszystkim jego definiowania i typów. Przedstawiono także kluczowe kwestie dotyczące zaufania. Część teoretyczna stała się bazą do analizy wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów. W artykule sformułowano kilka kluczowych wniosków. Dotyczą one w szczególności kwestii występowania zróżnicowania zaufania osobistego i publicznego.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, zaufanie.

Summary: An issue of social capital and its major component that is trust are discussed in the article. The main aim of the article is to characterise both personal and public trust of Polish students. Moreover the outcomes of research on Polish students are compared to the ones carried out on the Lithuanian undergraduates. In the article a few major conclusions mostly concerning the diversity of students' trust to their milieu are described.

Keywords: social capital, trust.

1. Wstęp

Problematyka dotycząca kapitału społecznego jest jedną z częściej poruszanych kwestii w kontekście zmian instytucjonalnych oraz jego wpływu na wzrost gospodarczy. Dotyczy to także Polski, gdzie po 1989 roku doszło do zasadniczych zmian politycznych, społecznych i gospodarczych. Według założeń rozwoju społeczno-

-gospodarczego Polski [Polska 2030 2009] to właśnie ten rodzaj kapitału ma być kluczową determinantą wzrostu gospodarczego. Stanowiło to przesłankę do podjęcia badań dotyczących kapitału społecznego wśród studentów. Można przyjąć, że w niedalekiej przyszłości będą oni w istotny sposób wpływać na wzrost gospodarczy zarówno Polski, jak i Litwy. Ważnie jest, aby ich potencjał ludzki (wiedza, umiejętności i kompetencje), budowany w okresie studiów, został efektywnie wykorzystany dzięki kapitałowi społecznemu. Przyjęto założenie, że fundament budowania kapitału społecznego, a w szczególności budowania więzi międzyludzkich, jest właśnie zaufanie.

Głównym celem badań stało się zebranie materiału umożliwiającego dokonanie charakterystyki zaufania osobistego i publicznego polskich studentów¹. Dokonano także porównania z wynikami badań przeprowadzonych wśród studentów na Litwie. Niewątpliwie zaufanie stanowi podstawę do budowania sieci wzajemnych powiązań (więzi) jako strukturalnego elementu kapitału społecznego. Przyjęto, że sieć społeczna to trwały wzór relacji pomiędzy uczestnikami (aktorami) sieci [Wasserman, Faust 1994].

Osiągnięciu celu pracy podporządkowano jej układ. Artykuł zawiera rozważania natury teoretycznej dotyczące kapitału społecznego, w tym zaufania, a także analizę danych empirycznych. Ich źródłem są badania ankietowe, które zostały przeprowadzone na grupie studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego (ostatni kwartał 2013 roku) oraz Faculty of Politics and Management Mykolo Romeris University w Wilnie (październik 2014 roku)². Zastosowano metodę doboru celowego, wynikającego z zakładanych celów badawczych. Respondenci stanowili odpowiednio około 58% i 51% wszystkich studentów pierwszego roku studiujących na tych wydziałach. Uzyskane wyniki badań zostały poddane obróbce statystycznej, która pozwoliła na osiągnięcie celu pracy. Należy podkreślić, że formułowane wnioski dotyczą badanych grup zbiorowości studentów.

2. Przegląd literatury

Sformułowanie „kapitał społeczny” ma już prawie jednowiekową tradycję. Po raz pierwszy użył go w 1916 roku L.J. Hanifan dla podkreślenia znaczenia wspólnoty, dobrej woli i sympatii w wiejskich społecznościach lokalnych [Hanifan 1916; za: Conrad 2007]. W kolejnych latach w literaturze przedmiotu pojawiały się różne jego koncepcje i typy.

¹ Nie badano przy tym związku między zaufaniem i charakterystyką socjodemograficzną studentów, gdyż będzie to przedmiotem innych opracowań.

² Badanie zostało przeprowadzone przez pracowników Katedry Makroekonomii Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego w ramach badań statutowych finansowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, pt. Wiedza a kapitał społeczny. Część I. Typ pomostowy kapitału społecznego, nr 503-2000-230-342.

Należy przede wszystkim zaznaczyć, że nie ma zgody co do tego, czy kapitał społeczny należy traktować jako zasób jednostek czy całej społeczności. Pierwsze podejście związane jest głównie z nazwiskiem P. Bourdieu, dla którego kapitał społeczny jest zagregowaną wartością obecnych lub potencjalnych zasobów jednostki, które mogą wynikać z sieci powiązań (kontaktów, relacji) z innymi osobami oraz uznania [Bourdieu, Wacquant 2001]. Zatem traktuje on kapitał społeczny jako dobro prywatne, a nie publiczne [Bourdieu 1986; 1993]. Z drugą koncepcją kapitału społecznego związane są takie nazwiska, jak R. Putnam, F. Fukuyama czy J. Coleman. Pierwszy z nich definiuje kapitał społeczny jako „cechy społecznych organizacji takich jak sieci, normy i zaufanie, które ułatwiają współpracę i koordynację działań wspólnot dla wspólnych korzyści” [Putnam 1995]. Wzajemne zaufanie, jakie ludzie okazują sobie podczas kooperacji, wzrasta wraz z osiąganiem korzyści ze współpracy. Może ono również wykraczać poza te organizacje, wzmacniając ogólną solidarność społeczną. R. Putnam dzieli kapitał społeczny na wiążący i pomostowy. Pierwszy tworzy się w grupach (rodzina i przyjaciele), w których istniejące między ich członkami więzi mają charakter inkluzywny. Dąży się w nich do rozwijania własnych wartości czy idei, a pesymistycznie odnosi się do implementacji innych. Więzy te są dobre do przetrwania danej grupy [Putnam 2008]. Z kolei kapitał pomostowy tworzą grupy nakierowane na zewnątrz. Powstające między nimi więzi mają więc charakter ekskluzywny i są charakterystyczne dla grup heterogenicznych, np. znajomych, kolegów, sąsiadów, kolegów. Są one istotne dla „robienia postępów” w danej społeczności [Putnam 2008]. Z kolei F. Fukuyama uważa, że kapitał społeczny to „zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie” [Fukuyama 1997; za: Kliczmuk 2012]. Kapitał społeczny pozwala tworzyć nowe związki międzyludzkie, zakładać grupy, stowarzyszenia i instytucje społeczeństwa obywatelskiego działające spontanicznie w przestrzeni znajdującej się między rodzinami i państwem. Zwraca on także szczególną uwagę na poziom zaufania między mieszkańcami kraju, który warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy i zdolności do rywalizacji z innymi krajami. To, co odróżnia państwa od siebie, to „promień zaufania”, jaki tworzy się wokół określonych środowisk. Badania wskazują, że większe zaufanie wewnątrz rodziny determinuje jego spadek poza nią i odwrotnie [Fukuyama 2003]. W koncepcji J. Colemana kapitał społeczny to produkt uboczny wielu działań jednostkowych – zjawisko nieintencjonalne przejawiające się poprzez funkcje, które pełni, oraz efekty, jakie wywiera na życie ludzi [Trutkowski, Mandes 2005]. Również i on zwraca uwagę na istotną rolę zaufania w budowaniu kapitału społecznego. Przyczynia się ono do poprawy sprawności działania ludzi i ułatwiając tworzenie wspólnoty społecznej [Coleman 1990].

W przedstawionych definicjach i typach kapitału społecznego wskazuje się między innymi na zaufanie jako jego kluczowy komponent. Można go rozumieć jako „wyrozumowaną kalkulację” [Coleman 1990; Hardin 2002; za: Growiec 2009]. Z kolei P. Sztompka zaufanie określa jako „najcenniejszą odmianę kapitału spo-

łeczności” [Sztompka 2007]. Jego zdaniem zaufanie to rodzaj zakładu (przekonania i opartego na nim działania) podejmowanego przez jednostkę na temat niepewnych przyszłych działań innych ludzi. Zaufanie daje poczucie przewidywalności zachowań partnerów. Sztompka podzielił zaufanie na: osobiste, społeczne, pozycyjne, grupowe, publiczne, technologiczne, konsumpcyjne, systemowe, anonimowe. W opozycji do zaufania stoi brak zaufania. I on jest zakładem, tyle że o negatywnym charakterze – wiąże się z negatywnymi oczekiwaniami na temat przyszłości. Wskazał on również na „punkt zerowy” w postaci neutralnej sytuacji braku zaufania, zwanej też zawieszeniem zaufania, kiedy to człowiek powstrzymuje się przed okazaniem zarówno zaufania, jak i nieufności. Wykorzystując klasyfikację Sztompki, przedstawiono w artykule wyniki badań dotyczące przede wszystkim zaufania osobistego, ale także i publicznego. Pierwsze z nich skierowane jest wobec konkretnych ludzi, z którymi wchodzi się w bezpośrednie relacje. W grupie tej znajdzie się więc przede wszystkim rodzina, do której zaufanie nacechowane jest zażyłością i bliskością, później zaś przyjaciele i znajomi, sąsiedzi, koledzy. Zaufanie publiczne skierowany jest do instytucji i organizacji rozumianych jako zbiory reguł strukturalnych, w obrębie których zachodzą działania i interakcje, np. szkoły, kościoły oraz władza: rząd czy parlament. Wykorzystując podział kapitału społecznego zaproponowanego przez Putnama grupy te mogą służyć do określenia charakterystyki kapitału społecznego wiążącego (więzi inkluzywnych) i pomostowego (więzi ekskluzywnych).

Badanie zaufania wydaje się szczególnie interesujące w Polsce, czyli w kraju, który przechodzi istotne zmiany instytucjonalne. Dotychczasowe badania pokazują, że jego poziom jest bardzo niski [*Diagnoza społeczna 2013 2014*] i nie stanowi to wyjątku wśród innych krajów postsocjalistycznych [Sztabiński, Sztabiński (red.) 2014]. Wyniki badań CBOS [*Zaufanie w relacjach międzyludzkich 2014*] dotyczące uogólnionego wskaźnika zaufania społecznego świadczą również o tym, że w Polsce nieufność do innych niezmiennie przeważa nad otwartością i zaufaniem. Polacy w zdecydowanej większości ufają swojej najbliższej rodzinie (97%), a także znajomym (91%) oraz dalszym krewnym (87%). Tylko nieznacznie mniejszy jest odsetek tych, którzy mają zaufanie do sąsiadów (76%). Ponad połowa badanych (55%) nie ufa nieznanym, w tym co dziewiąty (11%) – w sposób zdecydowany.

3. Metodyka badań

Badanie statystyczne przy wykorzystaniu metody ankietowej zostało przeprowadzone w ostatnim kwartale 2013 roku wśród studentów pierwszego roku Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Dla porównania wykorzystano także wyniki tych samych badań przeprowadzonych w październiku 2014 roku wśród studentów pierwszego roku Faculty of Politics and Management Mykolo Romeris University w Wilnie. Chęć dokonania porównania z wynikami badań z tej uczelni wynikała z trzech przesłanek. Po pierwsze, wybrano uczelnię z kraju, który podobnie jak Polska zaliczany jest do grupy krajów postsocjalistycz-

nych. Po drugie, oba kraje w 2004 roku stały się członkami Unii Europejskiej. Po trzecie, wybrano wydział o zbliżonym profilu studiów. W badaniu zastosowano metodę doboru celowego, co wynikało z zakładanych celów badawczych, czyli dokonania charakterystyki kapitału społecznego, w tym zaufania, wśród studentów pierwszego roku studiów. Próba badawcza stanowiła dla grupy polskich studentów około 58%, a dla litewskich około 51% wszystkich studentów pierwszego roku studiujących na tych wydziałach. W ramach badania ankietowego zastosowano technikę kwestionariusza papierowego, składającego się z dwóch części: metryczki oraz pytań dotyczących kapitału społecznego. Dzięki metryczce możliwe stało się dokonanie charakterystyki respondentów, uwzględniając ich wiek, płeć, stan cywilny, rodzinny, miejsce pochodzenia i zamieszkania, sytuację zawodową i wysokość dochodu³. Część ankietowa opracowana została według schematu zaproponowanego przez Bank Światowy [Grootaert i in. 2004]. Składała się ona z 36 pytań typu zamkniętego oraz otwartego i obejmowała swoim zakresem kapitał społeczny bez podziału na jego typy. Na potrzeby niniejszej pracy do analizy wybrano 5 pytań odnoszących się do charakterystyki zaufania osobistego i publicznego, które dają podstawy do budowania więzi inkluzywnych i ekskluzywnych jako strukturalnego elementu kapitału społecznego.

4. Wyniki badań

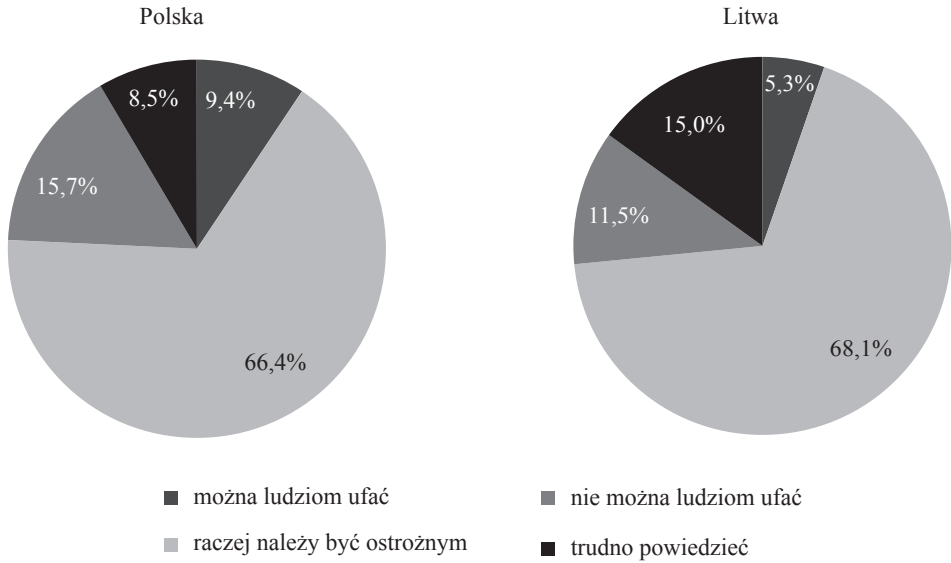
Zgodnie z celem opracowania dokonana zostanie charakterystyka zaufania osobistego i publicznego polskich studentów oraz porównanie z wynikami badań wśród litewskich studentów. Na rys. 1 przedstawiono dane dotyczące ogólnego zaufania do otoczenia.

Wyniki badań wskazują, że zdecydowana większość polskich studentów (66,4%) uważa, że raczej należy być ostrożnym w kontaktach w ludzi. Jednakże tylko 15,7% z nich twierdzi, że ludziom w ogóle nie można ufać. Niespełna jedna dziesiąta polskich studentów wskazuje, że ludziom można ufać (9,4%). Neutralność zaufania do otoczenia deklaruje 8,5% z nich. Dla porównania wśród litewskich studentów również dominują ci, którzy przeważnie są ostrożni w relacjach z innymi ludźmi. Jednakże należy zauważyć, że zdecydowanie mniejszy niż w Polsce jest odsetek osób twierdzących, że ludziom należy ufać (jedynie 5,3%). Z drugiej jednak strony mniejszy niż w Polsce jest odsetek litewskich studentów (11,5%), którzy uważają, że ludziom w ogóle nie można ufać.

Przeprowadzone badania wskazują, że polscy studenci różnicują poziom swojego zaufania lub jego braku w zależności od wskazywanego otoczenia (rys. 2).

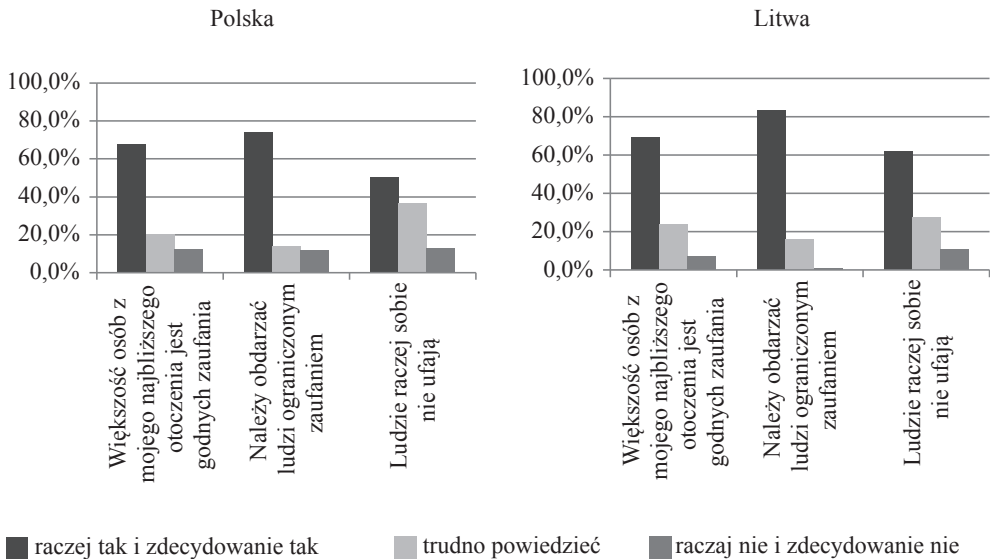
W opinii polskich studentów większość osób z ich najbliższego otoczenia jest godna zaufania. Takiego zdania jest ponad 2/3 z nich. Jedynie 12,2% uważa, że ich najbliższe otoczenie zdecydowanie nie jest godne zaufania. Z drugiej jednak strony

³ Nie stanowiło to jednak przedmiotu badań w tym opracowaniu.

Rys. 1. Ogólne zaufanie do otoczenia polskich i litewskich studentów

Źródło: opracowanie własne.

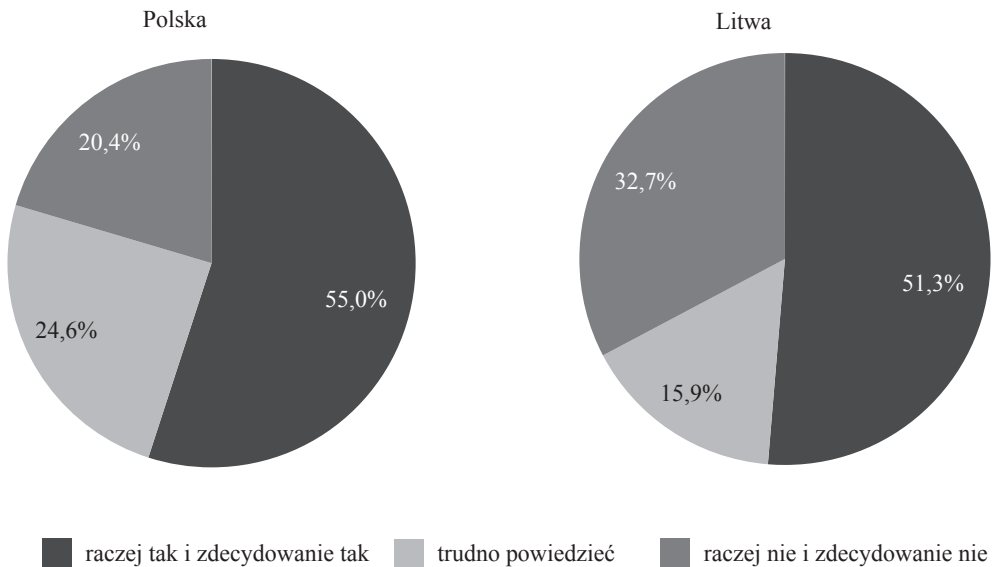

Rys. 2. Siła oceny zaufania bądź jego braku do otoczenia w ocenie polskich i litewskich studentów

Źródło: opracowanie własne.

większość (74,3%) jest zdania, że należy obdarzać ludzi ograniczonym zaufaniem. Również w ich opinii ludzie raczej sobie nie ufają. Takie stanowisko określa jako „raczej tak lub zdecydowanie tak” połowa badanych respondentów. Jedynie 13,1% z nich zdecydowanie nie zgadza się z takim stwierdzeniem. Dla porównania, litewscy studenci także uważają, że ich najbliższe otoczenie jest godne zaufania. Takie poglądy wyraża około 69,0% z nich. Jedynie 7,1% litewskich studentów nie wyraża takiej opinii. Znacznie częściej niż ich rówieśnicy z Polski zgadzają się ze sformulowaniem, że ludzi należy darzyć ograniczonym zaufaniem. Taką odpowiedź przyjmuje za słuszną 83,2% ankietowanych, czyli blisko 10 p.p. więcej niż w przypadku polskich studentów. Niespełna 1,0% odsetek litewskich studentów nie zgadza się z takim stwierdzeniem. Również większy odsetek studentów litewskich niż polskich ocenia, że ludzie raczej sobie nie ufają. Jedynie 10,7% jest przeciwnego zdania, czyli mniej niż w Polsce.

Charakterystyki zaufania osobistego w kontekście kapitału pomostowego dokonano, wykorzystując pytanie dotyczące możliwości uzyskania przez studentów sąsiedzkiej pomocy przy opiece nad domem podczas ich nieobecności (rys. 3).

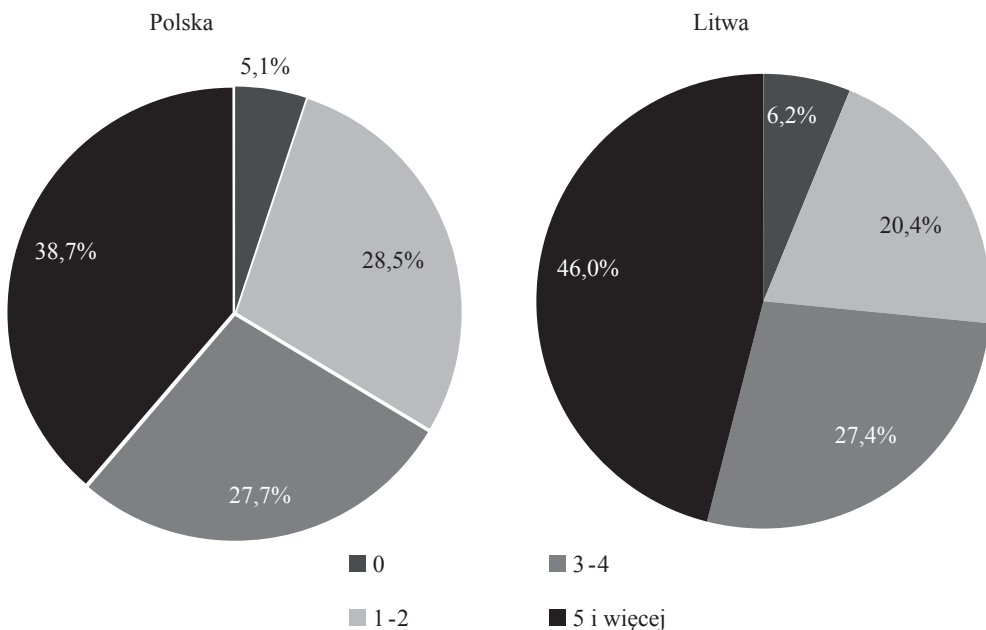
Rys. 3. Możliwość sprawowania opieki nad domem polskich i litewskich studentów podczas ich nieobecności

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań wskazują, że polscy studenci darzą zaufaniem swoich sąsiadów. Przejawem tego jest fakt, że ponad połowa z nich może liczyć na ich pomoc w zakresie opieki nad domem. Przeciwnego zdania jest 20,4% z nich. Dla porównania

studenci na Litwie również mogą liczyć na pomoc sąsiadów (51,3% odpowiedzi „raczej tak i zdecydowanie tak”). Z drugiej jednak strony zdecydowanie większa część niż w Polsce uważa także, że na taką pomoc liczyć nie może (32,7%).

Z punktu widzenia budowy kapitału społecznego istotne jest także to, jak postrzegani są studenci w swoim otoczeniu. Inaczej, czy są oni również godni zaufania, i czy ich otoczenie może liczyć na ich pomoc. Przyjęto założenie, że im więcej osób zgłasza się do nich po pomoc, tym większe zaufanie wzbudzają w swoim otoczeniu, niezależnie od rodzaju łączących ich więzi (rys. 4).

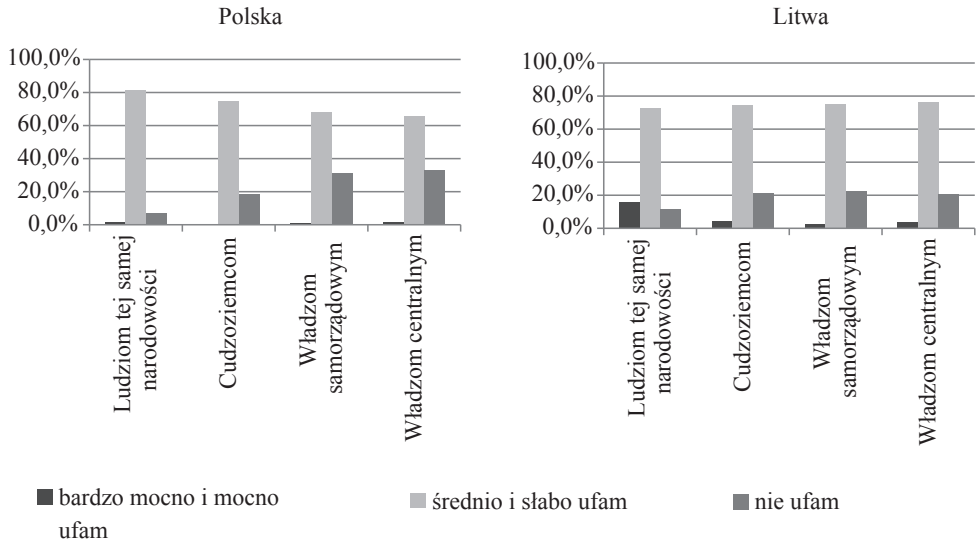

Rys. 4. Częstotliwość zwracania się do polskich i litewskich studentów o pomoc

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na rys. 4 wynika, że występuje duże zróżnicowanie liczby osób, które zwróciły się w ciągu 12 miesięcy o pomoc do polskich studentów. Jednakże w przeważającej części (38,7%) było to 5 i więcej osób. Jedyne do 5% badanych nikt nie zwrócił się o jakikolwiek rodzaj pomocy. Dla porównania większy niż w Polsce jest udział litewskich studentów, do których również 5 i więcej osób zwróciło się w ciągu 12 miesięcy o pomoc (46,0%). Również niewielki jest odsetek tych, do których nikt nie zwrócił się o pomoc (6,0%).

Ostatnie wyniki badań dotyczą kwestii zaufania osobistego do osób tej samej i innej narodowości oraz zaufania publicznego do władz samorządowych i centralnych (rys. 5).

Rys. 5. Zaufanie polskich i litewskich studentów w zależności od narodowości i rodzaju władzy

Źródło: opracowanie własne.

Dane przedstawione na rys. 5 wskazują, że polscy studenci w przeważającej części średnio lub słabo ufają zarówno ludziom o tej samej narodowości, jak i cudzoziemcom. Jednakże warto zwrócić uwagę na fakt, że zdecydowanie większy jest odsetek osób, które nie ufają cudzoziemcom (18,1%) niż nieufających osobom o tej samej narodowości (7,2%). Podobnie jak studenci w Polsce, w przeważającej części średnio i słabo ufają ludziom o tej samej narodowości i cudzoziemcom studenci na Litwie. Co jednak istotne, aż 21,2% z nich nie ufa ludziom o innej narodowości. Odnosząc się do wyników badań dotyczących zaufania publicznego, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na fakt, że polscy studenci średnio i słabo ufają władzy, zarówno na szczeblu centralnym, jak i samorządowym (około 2/3 badanych). Co więcej, brak zaufania deklaruje blisko 1/3 badanych studentów. Świadczy to bardzo niskim poziomem zaufania do instytucji państwa. Dla porównania w przypadku litewskich studentów średnio i słabo ufa władzy samorządowej i centralnej około 75% badanych studentów. Jednakże mniej niż w Polsce, bo około 1/5, w ogóle im nie ufa. I tak jak w przypadku Polski, znikomy jest odsetek studentów, którzy bardzo mocno i mocno ufają władzy.

5. Zakończenie

Budując kapitał społeczny poprzez jego kluczowy komponent, jakim jest zaufanie, można wpływać na wzrost efektywności działań jednostki czy całego społeczeń-

stwa. Badania prowadzone wśród polskich studentów dotyczące zaufania osobistego wskazują, że są oni raczej ostrożni w relacjach z ludźmi. Jednocześnie większość z nich uważa, że ich najbliższe otoczenie (kapitał społeczny wiążący) jest godne zaufania. Dotyczy to również sąsiadów, czyli osób zaliczanych do kapitału społecznego pomostowego. Zatem mimo faktu, że studenci nie mają silnych więzi poza rodziną, to kontakty z sąsiadami są wykorzystywane w trudnościach dnia codziennego. Należy więc przyjąć, że więzi inkluzywne są silnie osadzone w ich społeczności, a ostrożność w relacjach z innymi dotyczy przede wszystkim nieznanym. Co ciekawe, ta ostrożność w kontaktach z innymi jest niezależna od narodowości tych osób. Wyniki badań wskazują jednoznacznie, że wśród polskich studentów występuje bardzo niski stopień zaufania do władzy państwa, niezależnie od jej szczebla. Wynika to niewątpliwie z faktu, że jest ona bardzo często kojarzona z konfliktami politycznymi czy korupcją. Zatem po ponad 25 latach transformacji w Polsce nadal występują bariery otwierania się na innych. Jest to również cechą ludzi młodych – studentów, którzy przecież nie doświadczyli życia w okresie komunizmu – okresie, kiedy ludzie wycofali się z działań publicznych i budowali więzi przede wszystkim z rodziną. Niestety również i oni wychodzą raczej z założenia, że nikomu spoza kręgu rodzinnego, co najwyżej sąsiadów, nie warto zaufać. Może to stanowić barierę rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Wyniki badań wśród litewskich studentów, które przedstawiono dla porównania, także wskazują na ograniczone zaufanie do ludzi, w niektórych obszarach nawet silniejsze niż w Polsce (np. dla osób o innej narodowości). Zatem można stwierdzić, jest ono wspólną cechą państw postsocjalistycznych.

Przeprowadzona analiza danych oraz sformułowane na jej podstawie wnioski oczywiście wymagają dalszych badań. W szczególności wydaje się konieczne dokonanie porównania z innymi krajami UE, zarówno tworzącymi „starą”, jak i „nową” jej część. Wydaje się, że tylko silne fundamenty gospodarcze wsparte silnymi relacjami społecznymi opartymi na zaufaniu mogą stać czynnikami dalszego wzrostu gospodarczego całej UE. Niestety badania wskazują, że obecny poziom zaufania dwóch państw „nowej” UE nie ułatwia współpracy i koordynacji działań. A przecież, jak wskazuje Putnam, silne więzi inkluzywne i kapitał społeczny wiążący są ważne dla przetrwania danej grupy, ale nie do osiągnięcia postępów.

Literatura

- Bourdieu P., 1986, *The forms of capital*, [w:] *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. J.G. Richardson, Greenwood Press, Westport, CT, s. 241–258.
- Bourdieu P., 1993, *The Field of Cultural Production*, Columbia University Press.
- Bourdieu P., Wacquant J.D., 2001, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Coleman J., 1990, *Foundations of Social Theory*, Harvard University Press, Cambridge.

- Conrad D., 2007, *Defining social capital*, Electronic Journal of Sociology, Centre for Men's Health Leeds Metropolitan University, UK, http://www.researchgate.net/publication/228491185_Defining_social_capital (25.04.2015).
- Diagnoza społeczna 2013, Warunki i jakość życia Polaków*, 2014, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa.
- Fukuyama F., 1997, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa–Wrocław.
- Fukuyama F., 2003, *Kapitał społeczny*, [w:] *Kultura ma znaczenie. Jak wartości wpływają na rozwój społeczeństw*, red. L.E. Harrison, S.P. Huntington, Zysk i S-ka, Poznań, s. 169–187.
- Grootaert Ch., Narayan D., Jones V.N., Woolcock M., 2004, *Measuring Social Capital: An Integrated Questionnaire*, World Bank Working Paper no. 18, The World Bank, Washington, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/15033/281100PAPER0Measuring0social0capital.pdf?sequence=1> (20.08.2013).
- Growiec K., 2009, *Związek między sieciami społecznymi a zaufaniem – mechanizm wzajemnego wzmacniania?*, Psychologia Społeczna, tom 4, nr 1–2(10), s. 55–60.
- Hanifan L.J., 1916, *The rural school community centre*, Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 67, s. 130–138.
- Hardin, R., 2002, *Trust and Trustworthiness*, Russell Sage Foundation, New York.
- Klimczuk A., 2012, *Kapitał społeczny ludzi starych*, Wiedza i Edukacja, Lublin.
- Polska 2030, Wyzwania rozwojowe*, 2009, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
- Putnam R.D., 1995, *Bowling Alone: America's declining social capital*, Journal of Democracy, vol. 6(1), s. 65–78, <http://archive.realtor.org/sites/default/files/BowlingAlone.pdf> (24.04.2015).
- Putnam R.D., 2008, *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Putnam R.D., 2010, *Bowling Alone: the Collapse and Revival of American Community*, Simon&Schuster, New York.
- Sztompka P., 2007, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Znak, Kraków.
- Sztabiński P.B., Sztabiński F. (red.), 2014, *Wyniki Europejskiego sondażu społecznego 2002–2012*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Trutkowski C., Mandes S., 2005, *Kapitał społeczny w małych miastach*, Scholar, Warszawa.
- Wasserman S., Faust K., 1994, *Social Network Analysis: Methods and Applications*, Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York.
- World Bank, 2002, *Understanding and Measuring Social Capital: a Multidisciplinary Tool for Practitioners*, t. I, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDS/IB/2002/07/31/000094946_02071104014990/Rendered/PDF/multi0page.pdf (4.06.2015).
- Zaufanie w relacjach międzyludzkich*, 2014, CBOS, nr 29, Warszawa.